

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОХОЛДИНГІВ У КОНТЕКСТІ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

©2018 КАРПИШИН Ю. В.

УДК 338.43.02

Карпишин Ю. В. Особливості регулювання діяльності агрохолдингів у контексті аграрної політики України

Метою статті є дослідження тенденцій та виявлення особливостей державного регулювання діяльності великого аграрного бізнесу та вдосконалення теоретико-прикладних засад формування механізму регуляторного впливу в контексті аграрної політики України. Проаналізовано теоретичні та методичні питання регуляторної участі держави в діяльності агрохолдингів. Установлено, що ініціативна державна політика впроваджується під впливом виваженого соціально-економічного підходу, в якому державне регулювання діяльності агрохолдингів виконує не головну, а допоміжну роль, а саме: підсилює механізми активізації товарно-фінансового обігу з метою залучення інвестицій в аграрну сферу, розвитку її ринків, зокрема сільськогосподарських, підвищення рівня інтеграційних процесів, спрямованих на соціально-економічний розвиток сільських територій. Автором обґрунтовано напрями регуляторних дій згідно зі стратегією розвитку аграрної політики України 2015–2020 рр. Запропоновано узгодження функціонування агрохолдингів із стратегією розвитку сільських територій на засадах зрівноваженості через удосконалення правової системи, земельної реформи, оподаткування, ланцюгів доданої вартості, захисту довкілля та поєднання агробізнесу й науки.

Ключові слова: аграрна сфера, агрохолдинг, державне регулювання, стратегія розвитку сільського господарства, продовольча безпека, сільські території.

Рис.: 2. **Бібл.:** 11.

Карпишин Юрій Володимирович – аспірант, Житомирський національний агроекологічний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: karpyshyn.ya@terrafood.com.ua

УДК 338.43.02

Карпишин Ю. В. Особенности регулирования деятельности агрохолдингов в контексте аграрной политики Украины

Целью статьи является исследование тенденций и выявление особенностей государственного регулирования деятельности крупного аграрного бизнеса и совершенствование теоретико-прикладных основ формирования механизма регуляторного влияния в контексте аграрной политики Украины. Проанализированы теоретические и методические вопросы регуляторного участия государства в деятельности агрохолдингов. Установлено, что инициативная государственная политика внедряется под влиянием взвешенного социально-экономического подхода, в котором государственное регулирование деятельности агрохолдингов выполняет не главную, а вспомогательную роль, а именно: усиливает механизмы активизации товарно-финансового оборота с целью привлечения инвестиций в аграрную сферу, развития ее рынков, в том числе сельскохозяйственных, повышения уровня интеграционных процессов, направленных на социально-экономическое развитие сельских территорий. Автором обоснованы направления регуляторных действий согласно стратегии развития аграрной политики Украины 2015–2020 гг. Предложено согласование функционирования агрохолдингов со стратегией развития сельских территорий на основе уравновешенности через совершенствование правовой системы, земельной реформы, налогообложения, цепочек добавленной стоимости, защиты окружающей среды и сочетания агробизнеса и науки.

Ключевые слова: аграрная сфера, агрохолдинг, государственное регулирование, стратегия развития сельского хозяйства, продовольственная безопасность, сельские территории.

Рис.: 2. **Библ.:** 11.

Карпишин Юрий Владимирович – аспирант, Житомирский национальный агроэкологический университет (Старый бульвар, 7, Житомир, 10008, Украина)

E-mail: karpyshyn.ya@terrafood.com.ua

UDC 338.43.02

Karpyshyn Yu. V. The Features of Regulation of Activities of Agriholdings in the Context of Agrarian Policy of Ukraine

The article is aimed at researching tendencies, identifying features of the State regulation of the large agrarian business activity, and improving the theoretical and applied basis of formation of the mechanism for regulatory influence in the context of agrarian policy of Ukraine. The theoretical and methodical issues of regulatory participation on the part of the State in activity of holdings are analyzed. It has been determined that the initiative State policy is implemented under the influence of the balanced socio-economic approach, in which the State regulation of the activity of agriholdings performs not the main, but auxiliary role, i.e.: strengthens the mechanisms for activation of commodity-financial turnover with the purpose of attraction of investments in agrarian sphere, development of its markets, including agricultural, increase of the level of integration processes directed to socio-economic development of rural areas. The author substantiates the directions of regulatory actions according to the strategy of development of agrarian policy of Ukraine for 2015–2020. It is proposed to coordinate the functioning of agriholdings with the strategy of development of rural territories on the basis of achieving a balance through improvement of the legal system, land reform, taxation, value-added chains, protection of environment, and a combination of agribusiness with science.

Keywords: agrarian sphere, agriholding, the State regulation, strategy of development of agriculture, food security, rural territories.

Fig.: 2. **Bibl.:** 11.

Karpyshyn Yuriy V. – Postgraduate Student, Zhytomyr National Agroecological University (7 Staryi bulvar, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: karpyshyn.ya@terrafood.com.ua

Розробка механізму координації між великим аграрним бізнесом і загальнодержавними інтересами має базуватися на регуляторних процесах. Термін «регулювання» походить від латинського *regula* – норма, правило. Незважаючи на той факт, що діяльність агрохолдингів виходить далеко за межі сільськогосподарського виробництва, регу-

лювання їх діяльності потрібно розглядати крізь призму аграрної політики держави.

Історично вважалося, що агропромислове виробництво є тією галуззю, яка регулюється державою, оскільки, *по-перше*, на ринках сільськогосподарської продукції більшою мірою проявляється «фіаско ринку»; *по-друге*, діють зовнішні ефекти від економічної

діяльності; *по-третє*, існує суспільна вигода. Остання характеризується тим, що гарантування безпеки їжі та якісне навколишнє середовище високо оцінюється людьми, але забезпечити їх – справа держави [10, с. 6].

У всіх розвинутих країнах базовими елементами механізму координації системи господарства є ринок і держава. Важливе практичне значення має проблема їхнього раціонального співвідношення, яке не є сталим і залежить від багатьох умов: рівня економічного розвитку, специфіки виробництва, менталітету нації тощо. Ось чому практично неможливо розробити модель співвідношення між ринковим і державним механізмами координації. Держава регулює ті сфери і процеси, які ринок виконує недостатньо або не в змозі координувати взагалі [10, с. 20]. Ринкові принципи роботи не завжди мають позитивні тенденції при сезонному виробництві, яке є в сільському господарстві, а це неабияк впливає на розподіл доходів і витрат аграріїв. Крім того, сучасні тенденції в аграрній сфері демонструють посилення таких негативних явищ, як неповна зайнятість сільського населення, монополізм на ринку землі, нестабільність рівня цін тощо

Питання формування та застосування механізмів державного регулювання діяльності великого аграрного бізнесу в особі агрохолдингів розглядаються такими вітчизняними вченими, як Бородіна О., Прокопа І. [1], Данкевич А. [3], Пилипенко В. [8], Сус А. [9], Черевко Г. [10], Могильний О. та ін. Ураховуючи практичну цінність праць вищезазначених фахівців, необхідно наголосити на потребі більш системного дослідження в контексті аграрної політики України 2015-2020 рр.

Метою статті є виявлення особливостей регулювання діяльності агрохолдингів у контексті аграрної політики України 2015–2020 рр.

Залежно від впливу тих чи інших факторів в економічну теорію введено поняття нормативної та позитивної ролі держави. Перше визначає те, що держава повинна робити, щоб сприяти суспільно-економічному прогресу. Другий аспект характеризує те, що держава робить фактично. Як правило, між нормативною і позитивною ролями держави існує великий розрив, деякою мірою спричинений тим, що поточний розвиток найчастіше визначається політикою попередніх років. Це характерно і для України, тому відчувається велика потреба в реформах, які б забезпечили зближення цих ролей [7, с. 295]. Разом з тим існує думка, що недосконалість вітчизняної правової бази, неефективний розподіл регуляторних функцій органів державної влади щодо регулювання діяльності інфраструктурних інститутів не сприяють стрімкому розвитку аграрної сфери [9, с. 22].

Залежно від ступеня реалізації державних інтересів нами запропоновано класифікувати регуляторну політику держави щодо діяльності агрохолдингів на інертну та ініціативну (рис. 1).

З приводу цього відмітимо, що для розвитку аграрного сектора економіки України держава виконала швидше інертну (нормативну) роль, сформувавши правове поле діяльності аграріїв у вигляді нормативно-правових актів. Водночас розмитість понятійного апарату, суперечності вітчизняної правової бази ускладнюють діяльність саме агрохолдингів. Колізії нормативно-правових актів не забезпечують єдності в процесах регулювання діяльності агрохолдингових структур. За інертної форми регулювання метою виступає не економічне зростання держави, а сам процес регулювання як обов'язковий інструмент будь-якої політики управління. Як результат – українське законодавство в окремих випадках захищає інтереси інших держав або політичних угруповань, а також реалізується під зовнішнім тиском найсильніших суб'єктів, інтереси яких не пов'язані з економічними інтересами України.

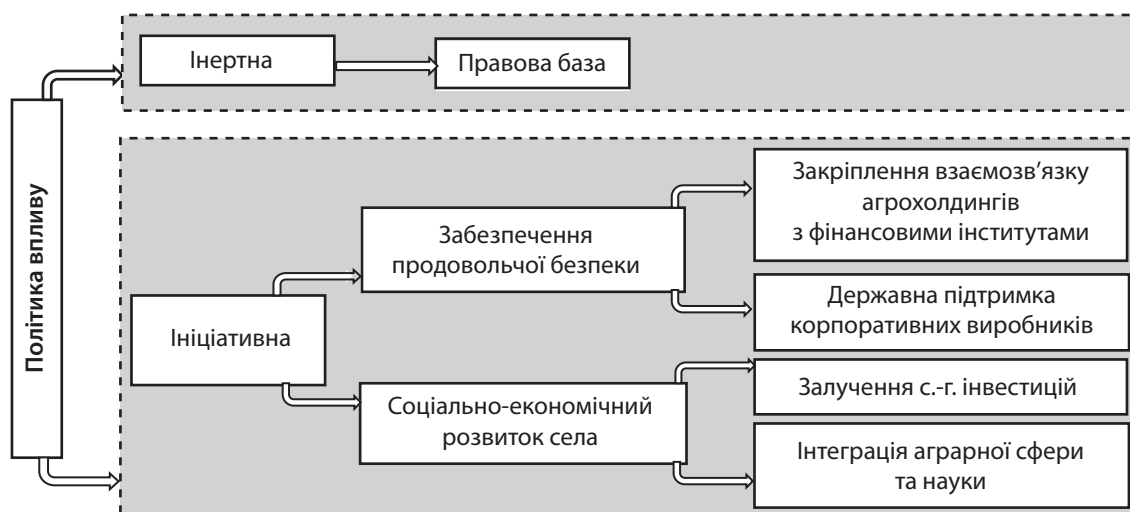

Рис. 1. Класифікація регуляторної політики держави щодо діяльності агрохолдингів

Джерело: авторська розробка.

Одним із завдань держави в здійсненні аграрної політики має бути забезпечення збалансованості інтересів суб'єктів господарювання, а саме, агрохолдингів, та державних пріоритетів щодо продовольчої безпеки країни та розвитку сільських територій з одночасним залученням реального інвестора до аграрного сектора. Саме в цьому найбільше проявлятиметься ініціативна (позитивна) роль держави. З метою розвитку інтегрованих структур холдингового типу в єдиному цілому зі стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій необхідно забезпечити: розробку методики інтеграційного процесу науки й великого аграрного бізнесу та визначення правильної системи мотиваційних факторів для функціонування новостворених структур; закріплення тісного взаємозв'язку агрохолдингів з фінансовими інститутами; запровадження систем різносторонньої підтримки агрохолдингами розвитку сільських територій.

Відсутність державного регулювання в напрямку збалансування бізнес-інтересів та потреб українського села, яке охопила майже суцільна бідність, спричинена перерозподілом ресурсів у процесі аграрної реформи, обернулася для українського сільського господарства експансією великого капіталу, а ринкова економіка, деформована масовою корупційною складовою і домінуючою мотивацією «швидких грошей», сформувала специфічну модель аграрного сектора, відмітною рисою якої є її дуальна організаційна структура. У цій структурі виокремлюються два типи виробників: *корпоративний* – представниками якого є агрохолдинги, та *індивідуальний* – конкретні фермери та господарства населення. Завдання підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного виробництва полягає у створенні умов для зростання загального рівня продуктивності сектора на засадах сталості, при гармонійному поєднанні різних галузей сільського господарства і типів господарств (великих, середніх і малих), коли кожне з них займає найбільш притаманну йому ринкову нішу [1].

За умови реформованого, більш гнучкого ринку земель сільськогосподарського призначення в аграрній сфері будуть розвиватися життєздатні та багатопрофільні господарюючі структури. Сільські господарства різних розмірів і напрямків сприятимуть ефективному виробництву сільськогосподарської продукції; спеціалізація і диверсифікація виробництва, включаючи розвиток органічного виробництва, забезпечуватимуть життєздатність різних типів сільських господарств. Ці зміни мають відбуватися в контексті стабільної та передбачуваної, простої, адресної та сучасної аграрної політики та системи підтримки, в якій такі форми, що викривляють ринок (наприклад, цінова підтримка та прив'язані до виробництва платежі), зводяться до мінімуму.

Отже, ініціативна державна політика впроваджується під впливом виваженого соціально-економічного підходу, в якому державне регулювання діяльності агрохолдингів виконує не головну, а допоміжну роль, а саме: підсилює механізми активізації товарно-фінансового обігу з метою залучення інвестицій в аграрну сферу, розвитку її ринків, зокрема сільськогосподарських, підвищення рівня інтеграційних процесів, спрямованих на соціально-економічний розвиток сільських територій.

У зв'язку з цим важливого значення набуває формування інвестиційно привабливого інноваційного іміджу сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань, що вимагає: активізації організаційного й інформаційного забезпечення залучення інвестицій; поліпшення організаційних, правових та економічних умов діяльності інвесторів; всебічного захисту законних прав інвесторів, у тому числі й іноземних; забезпечення ефективного функціонування інвестиційної діяльності в ринкових умовах [3, с. 70–71].

Ціль державної політики по залученню реального інвестора до аграрного сектора фактично досягнена, проте розвиток агрохолдингів України на початку XXI ст. у переважній більшості супроводжувався розширенням їх сфери діяльності, виходячи далеко за рамки виробництва сільськогосподарської продукції. Тому доцільно припустити, що цілі сьогодення даних організаційних структур можуть йти у розріз з аграрною політикою держави.

Нині має місце ситуація, коли декілька агрохолдингів впливають на розвиток національної економіки. Доцільно відмітити, що цей вплив є не лише в економічній площині відносин, а й переноситься в політичну сферу. Фінансово незалежні та могутні інтеграційні формування виходять з-під державного контролю, а в деяких випадках здійснюють тиск на державні інституції з метою лобіювання своїх комерційних інтересів.

Розвиток агрохолдингів через поєднання сільськогосподарського, промислового і торговельного капіталів слід розглядати як передумову ефективного розвитку АПК на перспективу. Водночас досвід показує, що якими б ефективними не були перетворення організаційних форм господарювання на селі, за відсутності належного рівня державного регулювання практично неможливо досягти гармонійного розвитку агропромислової економіки і потреб сільської місцевості.

Сьогодні науковці ННЦ ІАЕ говорять про стратегію розвитку селоутворюючих підприємств на протигагу агрохолдингам [2]. Отже, перед державою вкотре постає питання вибору пріоритетів подальшого розвитку аграрної сфери: на засадах крупнотоварного виробництва з високими показниками продуктивності праці та фондівіддачі чи фермерського типу господарювання на принципах кооперації з менш привабливими показниками ефективності ви-

робництва. Цю проблему потрібно вирішувати на засадах системного підходу, враховуючи поставлені цілі державної аграрної політики та результат, який планується отримати в майбутньому (рис. 2).

По-перше, створення стабільної правової системи, що відповідає міжнародним і європейським стандартам. Після максимального наближення принципів питань національного законодавства щодо санітарних і фітосанітарних заходів до міжнародних стандартів для агрохолдингів, які є виробниками харчових продуктів тваринного та рослинного походження, будуть значно полегшені процедури відкриття доступу до світових ринків. Дослідження думок вітчизняних експертів дає можливість стверджувати, що розвиток агрохолдингових структур вимагає на законодавчому рівні необхідність визначення точної уніфікованої термінології, що відображає сутність інтегрованих процесів у сільському господарстві, нових наукових розробок і рекомендацій у напрямі формування конкурентного середовища.

По-друге, земельна реформа через запровадження повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення (зняття мораторію на купівлю-продаж земель), дерегуляція обороту прав на зем-

лю, стає землекористування та консолідація землеволодіння та землекористування, зростання вартості оренди та вартості земель сільськогосподарського призначення і, як наслідок, зростання доходів сільського населення.

Якщо ж говорити про проблеми раціонального землекористування, то тут потрібний державний контроль за збереженням родючості ґрунтів. На думку окремих науковців, необхідно запровадити обов'язкову оцінку земельних ділянок за об'єктивними параметрами: вміст поживних речовин (азот, фосфор, калій) у рухомій формі, наявність залишків хімічних речовин у ґрунтах (пестициди, гербіциди, фунгіциди і т. ін.), ступінь еродованості та ін. Таку оцінку слід проводити при кожній зміні власника чи користувача земельної ділянки, а також 1 раз на 5–7 років (можливо, на час однієї ротації сівозміни) за відсутності таких змін. У разі погіршення показників порівняно з попередньою оцінкою власник (користувач) несе відповідальність: сплачує штрафи до бюджету або взагалі позбавляється права власності (користування) цією ділянкою. Таке покарання за порушення родючості ґрунтів спонукатиме суб'єктів

Рис. 2. Напрями регуляторних дій згідно зі стратегією розвитку

Джерело: адаптовано за [6].

господарування більш дбайливо ставитися до землі, не «захоплюватися» надмірним застосуванням мінеральних добрив та хімічних засобів, більше вносити органічних добрив, дотримуватися раціональних сівозмін і т. ін. [4, с. 70].

По-третє, продовольча безпека. З цього приводу науковці зазначають, що в питаннях формування механізму державного регулювання, насамперед, мова повинна йти про створення необхідних умов для забезпечення продовольчої безпеки через стимулювання вітчизняного виробництва продукції тваринництва. Наразі для України питання квотування у тваринництві не стоїть, оскільки ми маємо за мету збільшити обсяги виробництва цієї галузі. Перед державою гостро стоїть питання про забезпечення продовольчої безпеки за рахунок власного виробництва [9, с. 51, 64].

При цьому вирішення завдань продовольчої безпеки пропонують забезпечувати переважно через економічні інструменти регулювання: відповідну податкову політику; пільгове кредитування сільськогосподарських товаровиробників; використання механізмів цінового регулювання (заставні ціни, вартість підтримки, спеціальні ціни на дефіцитну продукцію тощо); державні дотації на виробництво продукції, яка необхідна для забезпечення раціональних норм харчування населення (здебільшого тваринницької) [8, с. 188]. У цьому контексті доцільно підкреслити, що не всі форми економічної підтримки, які є ефективними при стимулюванні індивідуального аграрного бізнесу, можуть впроваджуватися при регулюванні діяльності агрохолдингів. На нашу думку, цінова підтримка агрохолдингів і прив'язані до обсягів виробництва дотації викривляють ринок та унеможливають здорову конкуренцію на ньому, тому їх доцільно звести до мінімуму. Натомість продовольчу безпеку необхідно забезпечувати через управління імпортом, просування експорту та розширення внутрішнього ринку для вітчизняних виробників в особі агрохолдингів.

По-четверте, оподаткування. Сьогодні багато говориться про податкову реформу, у тому числі в аграрному секторі економіки. Спроби перевести агрохолдинги на загальну систему оподаткування натикаються на потужний спротив аграрних «олігархів» із залученням потужних лобістських груп у парламенті, в уряді та ЗМІ [8, с. 189]. Доцільно згадати і про вдосконалення адміністрування оподаткування агрохолдингів – правил, що регулюють сплату податків та процедуру їх відшкодування. Старі механізми адміністрування оподаткування несправедливо дискримінують бюджети сільських громад.

По-п'яте, розвиток агропродовольчих ланцюгів доданої вартості. Сприяння розвитку різноманітних форм організацій виробництва в аграрній сфері, особливо холдингового типу, та створення на їх базі

представництв агровиробників підвищить їхні переговорні можливості та, відповідно, допоможе запровадити господарську практику, адаптовану до глобальних проблем. Адже агрохолдинги України є активними учасниками покращення транспортної інфраструктури та інфраструктури зберігання, а також осучаснення і модернізації переробних потужностей для розширення асортименту продукції з високою доданою вартістю. Основною перевагою агрохолдингів є контроль за доданою вартістю всередині компанії, а це сприяє досягненню підприємством стійкої конкурентної переваги.

Концентрація та об'єднання ресурсів у процесі функціонування агрохолдингів сприяє отриманню ефекту масштабу діяльності, що, своєю чергою, скорочує постійні транзакційні витрати на одиницю кінцевої продукції. Отже, завдяки вертикальній інтеграції створюються можливості: зниження витрат, що пов'язані з проведенням переговорів; спрощення переходу від одного етапу прийняття рішення до іншого; зменшення ризиків; зростання надійності поставок [11, с. 96], а головне – виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Держава ж спільно з міжнародними організаціями (ЄБРР і ФАО) розробляють та впроваджують механізм підтримки створення ефективних та сталих ланцюгів доданої вартості за участі малих і середніх виробників. Впродовж останніх років ЄБРР продовжує інвестувати в розвиток агропродовольчої сфери в середньому 150–200 млн євро щорічно. Станом на квітень 2017 р. загальний портфель проектів технічної співпраці, що реалізуються ЄБРР спільно з ФАО, становить понад 3,5 млн євро. Це грантові кошти залучені в контексті 11 проектів технічної співпраці, яка і направлена на створення ланцюгів доданої вартості в аграрному секторі України [5].

По-шосте, сільський розвиток – відродження українського села. Погоджуємося з думкою науковців, які виступають за законодавче обґрунтування можливості відрахування 1% від валового виробництва продукції переробними підприємствами, які в переважній більшості є засновниками агрохолдингів, на розвиток соціальної інфраструктури сільських територій [3, с. 70–71]. З боку держави є нагальна необхідність пропагування, а в окремих випадках і стимулювання, запровадження широкої політики соціальної відповідальності агрохолдингів, яка включатиме, зокрема, і допомогу в розбудові інфраструктури українського села.

По-сьоме, аграрна наука, освіта, інновації та дорадчі послуги. В Україні відсутня дієва система трансферу інновацій, розповсюдження сучасних технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції та методів і способів організації й менеджменту в аграрному підприємстві [6, с. 73]. Держава повинна сприяти науково-технічному співробітництву

цтву у сфері аграрних наук та заохочення створення спільних дослідницьких програм із агрохолдинговою структурою з метою впровадження результатів наукових досліджень безпосередньо у виробництво.

По-восьме, захист довкілля та управління природними ресурсами, зокрема розвиток органічного сільськогосподарського виробництва та ринку. Розвивати органічний ринок в Україні на сьогодні готові лише конкурентоздатні підприємства. Окремі агрохолдинги уже підвищують рівень компетенції та покращують імідж органічного сектора України (наприклад, «Сварог Вест Груп»).

Розвиток органічного виробництва зробить внесок у розв'язання екологічних проблем, питань зайнятості населення та підвищення ділової активності, особливо в сільській місцевості. Враховуючи зростаючий попит на органічну продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, державне регулювання діяльності агрохолдингів має стимулювати виробників органічних харчів до розширення їх асортименту шляхом введення до нього готових продуктів, що автоматично відобразиться на ланцюгу доданої вартості. Поодинокі малим агровиробникам не вирішити проблеми сертифікації, зберігання, транспортування органічної продукції, їм слід об'єднатися з агрохолдингами, а держава має відпрацювати механізм їх взаємодії.

Становлення якісних економічних і соціальних інститутів у сільській місцевості можливе за умови об'єднання зусиль та спільної участі в цьому процесі держави, аграрного бізнесу, науки та сільського населення. Задоволення інтересів і розвиток ініціативи селян у кінцевому підсумку вигідні бізнесу, натомість ігнорування їх перешкоджатиме нарощенню валового виробництва, вилученню надприбутків і дуже скоро стане на заваді досягненню як продовольчого самозабезпечення країни, так і реалізації загально-економічних цілей, пов'язаних з виробництвом і експортом сільськогосподарської продукції [1].

ВИСНОВКИ

Для реалізації конкурентних переваг необхідна конструктивна аграрна політика, яка в умовах світової економічної кризи має стати пріоритетною в системі економічних перетворень. Передусім це стосується розробки стратегії розвитку сільського господарства, а саме: узгодження функціонування агрохолдингів із стратегією розвитку сільських територій на засадах зрівноваженості; удосконалення земельного законодавства та врегулювання відносин власності на землю, контролю за її використанням і якістю земельних ділянок; входження до світового співтовариства; розвитку інфраструктури аграрного ринку та захисту вітчизняного товаровиробника; залучення інвестицій, спрямованих на відтворення та модернізацію ресурсного потенціалу сільськогосподарських

підприємств та освоєння сучасних ресурсозберігаючих технологій виробництва екологічної сільськогосподарської продукції; удосконалення податкового механізму та кредитно-фінансової політики; регулювання експортно-імпорتنних операцій; запровадження цілеспрямованої державної підтримки агропромислового виробництва з одночасним поліпшенням інформаційного, наукового, кадрового забезпечення. ■

ЛІТЕРАТУРА

- Бородіна О., Прокопа І.** Яка модель агросектору необхідна Україні? Дзеркало тижня. Україна. 2012. № 18 (31). URL: https://dt.ua/ECONOMICS/yaka_model_agrosetkoru__neobhidna_ukrayini.html
- Гадзало Я. М., Жук В. М.** Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю : наукова доповідь. Київ : ННЦ ІАЕ, 2015. 40 с.
- Данкевич А. Є.** Розвиток інтегрованих структур у сільському господарстві : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 350 с.
- Детермінанти соціально-економічного розвитку підприємств : монографія. Вип. 2 / за наук. ред. д-ра. екон. наук., проф. Є. В. Мішеніна. Харків : ТОВ «Діса Плюс», 2013. 444 с.**
- ЄБРР та ФАО** активно підтримують створення ефективних агропродовольчих ланцюгів доданої вартості. URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/23732>
- Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 рр. : проект.** URL: <http://minagro.gov.ua>
- Основи аграрної економіки / за ред. В. Галушка, Г. Хуленбрука.** Київ : Вища освіта, 2003. 400 с.
- Пилипенко В. В.** Концептуальні засади формування державної аграрної політики в реформуванні аграрного сектора економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 186–190.
- Сус Л. В.** Формування механізму державного регулювання галузі тваринництва : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Житомир, 2015. 194 с.
- Черевко Г. В.** Державне регулювання економіки АПК : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 340 с.
- Якимець В. В.** Формування доданої вартості в умовах вертикальної інтеграції підприємств м'ясопереробної галузі : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Житомир, 2015. 204 с.

Науковий керівник – Дема Д. І., кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Житомирського національного агроекологічного університету

REFERENCES

- Borodina, O., and Prokopa, I. "Yaka model ahrosetkoru neobkhidna Ukraini?" [What model of agricultural sector is necessary for Ukraine?]. *Dzerkalo tyzhnia. Ukraina*. 2012. https://dt.ua/ECONOMICS/yaka_model_agrosetkoru__neobhidna_ukrayini.html
- Cherevko, H. V. *Derzhavne rehulivannia ekonomiky APK* [State regulation of the economy of agroindustrial complex]. Kyiv: Znannia, 2006.

Dankevych, A. Ye. *Rozvytok intehrovanykh struktur u silskomu hospodarstvi* [Development of integrated structures in agriculture]. Kyiv: NNTs IAE, 2011.

Determinanty sotsialno-ekonomichnoho rozvytku pidpriemstv [Determinants of socio-economic development of enterprises]. Kharkiv: TOV «Disa Plus», 2013.

Hadzalo, Ya. M., and Zhuk, V. M. *Naukovi osnovy rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva ta silskykh terytorii za selozberihai-uchoiu modelliu : naukova dopovid* [Scientific fundamentals of agrarian entrepreneurship and rural areas development for the rural-preservation model: scientific report]. Kyiv: NNTs IAE, 2015.

Osnovy ahrarnoi ekonomiky [Fundamentals of agrarian economics]. Kyiv: Vyscha osvita, 2003.

Pylypenko, V. V. "Kontseptualni zasady formuvannia derzhavnoi ahrarnoi polityky v reformuvanni ahrarnoho sektora ekonomiky" [Conceptual principles of the formation of the state agricultural policy in reforming the agrarian sector of the economy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 11 (2016): 186-190.

Sus, L. V. "Formuvannia mekhanizmu derzhavnoho rehu-liuvannia haluzi tvarynnytstva" [Formation of the mechanism of state regulation of the livestock sector]: *dys. ... kand. ekon. nauk*: 08.00.03, 2015.

"YeBRR ta FAO aktyvno pidtrymuit stvorennia efektyvnykh ahroprodovolchykh lantsiuhiv dodanoi vartosti" [The EBRD and FAO are actively supporting the creation of effective value added agri-food chains]. <http://www.minagro.gov.ua/node/23732>

"Yedyna kompleksna stratehiia ta plan dii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na 2015-2020 rr. : proekt" [Integrated Strategy and Action Plan for Agricultural and Rural Development in Ukraine for 2015-2020: Project]. <http://minagro.gov.ua>

Yakymets, V. V. "Formuvannia dodanoi vartosti v umovakh vertykalnoi intehratsii pidpriemstv miasopererobnoi haluzi" [Formation of added value in the conditions of vertical integration of enterprises of the meat processing industry]: *dys. ... kand. ekon. nauk*: 08.00.03, 2015.